

N:o 44.

Ankom till Riksd. kansli den 7 april 1899, kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om rätt för hvarje svensk medborgare, som fyllt tjuguet år, att utträda ur svenska statskyrkan utan att behöfva uppgifva något trossamfund, hvartill han ämnar öfvergå.

Från Andra Kammaren har lagutskottet fått till behandling emottaga en af herr *M. Höjer* inom nämnda kammare väckt motion, n:o 144, af följande lydelse:

»Under de senaste tjugu åren hafva gång på gång, både i Riksdagen och inom Kyrkomötet, förslag blifvit framställda till sådan ändring i nu gällande dissenterlag, att det må lemnas fritt för hvarje svensk undersåte, som fyllt 18 eller 21 år, att utträda ur den svenska statskyrkan utan att behöfva uppgifva något trossamfund, hvartill han ämnar öfvergå. Förslaget väcktes första gången på 1877 års riksdag och motiverades från synpunkten af den svenska statskyrkans eget välförstådda intresse af en bland denna kyrkas mera framstående män. Det har sedermera, utom vid flera kyrkomöten, å nyo blifvit framställt vid riksdagarne 1882, 1883, 1885, 1886, 1891, 1893, 1894, 1896 och 1898. Fem gånger har lagutskottet tillstyrkt det samma, och sex gånger har det af Riksdagens Andra Kammare blifvit antaget.

De skäl, som af reformens vänner blifvit anförda för motionens öfverensstämmelse såväl med samvetsfrihetens oafvisliga kraf som med statens och den svenska statskyrkans egna intressen, hafva så många gånger blifvit upprepade, att de torde vara väl bekanta för de flesta af Riksdagens medlemmar;

Bih. till Riksd. Prot. 1899. 7 Saml. 28 Häft. (N:is 44, 45).

de hafva ej heller af dem, som af naturen äro böjda att underkänna samvetets rätt, blifvit med framgång vederlagda. 1898 års lagutskott, som i denna sak var en annan andes barn än flere af sina föregångare och hvars ultra-hierarkiska majoritet låtit undfalla sig en halft vemodig klagan öfver redan för långt utsträckta medgifvanden, detta höglöfliga lagutskott har visserligen försökt sig på en delvis ny bevisföring, tydligen afsedd att bereda den religiösa frihetens vänner ett afgörande nederlag. Jag misstänker likväl, att de opartiske i lagutskottets framställning skola hellre vitsorda sofismen än logiken. När utskottet, den kyrkliga opportunisten till behag, förklarar, att *samvetstvång* hos oss icke kan förekomma annat än i det enda fall, att statskyrkan stälde — hvad hon icke gör — på sina medlemmar den fordran, att de skulle i »ord och gerning» gifva till känna sin anslutning till hennes *lära*, så innebär detta en ytlighet i uppfattningen, som på alla djupare naturer måste verka i hög grad fränstötande. Samvetstvånget kan för visso framträda under flera former, än lagutskottet drömmer om. För den religiöst indifferent äro de obekanta; han kan vara med om ungefär hvad som helst i ceremoni och dogm, och han blir, om han eljest *någorlunda* iakttagert en yttre anständighet, erkänd såsom en mycket värdig medlem af den svenska statskyrkan. Den allvarligt tänkande människan åter känner det just af *samvetsömhet* såsom ett upprörande våld att tvingas t. ex. till en kyrklig vigsel inom en kyrka, hvars hela ordning hon ogillar, och hon finner det vara en kränkning af sin heligaste rätt att *nödgas* officiellt vara något helt annat än hon är i sitt hjerta och till sin öfvertygelse. Den lögn, uti hvilken hon enligt sin uppfattning tvingas att lefva i följd af statens lagar, föder hos henne endast en ökad bitterhet och ett ökadt trots och gör henne just icke mycket böjd att erbjuda sig till objekt för statskyrkans, af lagutskottet något öfverskattade »religiösa arbete och omvårdnad». Att *många* sådana människor finnas, säger oss en daglig erfarenhet, och om det äfven funnes blott *en enda*, har staten absolut *ingen* rätt att kränka hennes samvete.

Hvad vidare angår utskottets yttrande, att »statens uppgift såsom statskyrka» är att »sörja för *alla* sina medlemmars religiösa omvårdnad», så äro dervid tvenne anmärkingar att göra. För det första är det något egendomligt att såsom utskottet *identifiera* staten och statskyrkan i ett land, der tusentals af statens medborgare icke höra statskyrkan till. Och för det andra synes staten, dess bättre, hafva eftergifvit något af sin nyss antydd pligt, då den redan enligt gällande dissenterlag tillåter huru många som helst att flytta utom statskyrkans rämärken, utan att staten eger *någon* garanti, att resenärerna *verkligen* inflytta i det trossamfund, till hvilket de förklarar sig *ärna* öfvergå. Jag misstänker icke, utan jag vet, att bland dessa genom

en bakväg från statskyrkan utflyttade varit många af lagutskottets hedningar, hvilka således, om man skall ställa sig på utskottets ståndpunkt, lära vara platt uteslutna från »kyrkans religiösa arbete och omvårdnad». Hvad frågan nu gäller, är för öfrigt endast att draga en mycket obetydlig konsekvens af redan gällande bestämmelser; att för de bästa och hederligaste såväl kristna som »hedningar», hvilka ej kunna finna sig i kyrkans gemenskap, bereda en *öppen väg* till utträde ur kyrkan, då deras samveten hindra dem att begagna den bakväg, som deras mindre samvetsgranna meningsfränder ej försmå. Den svenska statskyrkan sjelf skulle sannolikt ej må sämre deraf, att den i detta fall gäfvade sanningen sin rätt.

På grund af hvad jag sålunda anfört och med hänvisning till hvad förut till reformens förmån blifvit inom Riksdagen yttradt, får jag härmed hemställa,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t ville låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af förordningen den 31 oktober 1873, angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning, att det må lemnas fritt för hvarje svensk medborgare, som fyllt 21 år, att utträda ur den svenska statskyrkan, utan att behöfva uppgifva något trossamfund, hvartill han ämnar öfvergå.»

Såsom motionären erinrat, förelåg senast vid 1898 års riksdag till behandling en motion af samma innebörd som den nu föreliggande. Lagutskottet afstyrkte emellertid bifall till motionen, och blef denna hemställen af båda kamrarne godkänd.

Utskottet intager till frågan samma ståndpunkt som 1898 års lagutskott, hvarför utskottet, då motionärens nu ifrågavarande framställning icke synes utskottet vara egnad att i någon mån förringa giltigheten af de skäl, som 1898 års lagutskott anförde till stöd för sin hemställen om afslag å den då väckta motionen, kan nöja sig med att återgifva det utlåtande, lagutskottet i fjol afgaf. Hvad motionären mot samma utlåtande anmärkt synes icke utskottet gifva anledning till något annat medgifvande, än att det uttryck — »statens uppgift såsom statskyrka» — hvilket föranledt motionären till påståendet, att utskottet identifierat staten och statskyrkan, måhända varit mindre egentligt. För utskottet är naturligtvis klart, att statskyrkan icke är att identifiera med staten, utan att densamma är ett samfund inom staten, men ett samfund, som får sin omfattning bestämd af den uppgift att

söka sörja för *alla* sina medlemmars religiösa omvårdnad, hvilken staten för sig uppställer. Med denna erinran får utskottet här återgifva hvad det samma nästlidet är androg i ämnet.

»Förevarande motion», så yttrade sig 1898 års lagutskott, »utgår från den förutsättningen, att, då staten icke tillåter utträde ur statskyrkan med mindre sökanden uppgifver något främmande kristligt religionssamfund, till hvilket han vill öfvergå, staten härigenom skulle göra sig skyldig till utöfvande af samvetstväng. Då ett sådant tvång är oberättigadt, skulle härmed befogetheten af motionärens yrkande vara gifven. Så vidt utskottet kan finna, är emellertid motionärens utgångspunkt och antagna förutsättning felaktig.

Samvetstväng i förevarande hänseende kan enligt utskottets förmanande icke tänkas föreligga, med mindre statskyrkan — utgående från den uppfattningen, att alla hennes medlemmar skulle i allo dela hennes tro och lära — på dem stälde den fordran, att de skulle, vare sig genom bekännelse eller andra i det yttre framträdande handlingar, ådagalägga sin öfverensstämmelse med kyrkan, att de sålunda skulle i ord eller gerning gifva till känna anslutning till kyrkans lära i allo eller i vissa dess delar. Under sådant förhållande skulle kvarhållandet inom kyrkan af olika tänkande onekligen blifva ett samvetstväng. Nu uppställer emellertid statskyrkan ingalunda någon dylik fordran. Statskyrkan måste naturligen alltid inom sig ega, såsom sin kärna, ett de troendes samfund, men kan icke inskränka sig till att omfatta endast dessa, och detta just i följd af sin egenskap att vara statskyrka. Främmande enskilda trossamfund kunna å sina medlemmar ställa sådana kraf, som nyss nämnts. Statskyrkan kan det deremot icke. Medlemskap i statskyrkan tillkommer för den skull med all rätt icke blott dem, som i sin innersta tro med henne öfverensstämmer, utan ock andra. Desse senare äro hennes rätte medlemmar, äfven de, visserligen icke i den bemärkelsen, att deras uppfattning och tro sammanfalla med hennes, men i den meningen, att de äro föremål för hennes religiösa arbete och omvårdnad. Men att vara ett föremål för en slik kyrkans omvårdnad kan ju icke kallas för samvetstväng, då sagda omvårdnad, såsom redan nämnt, icke innefattar något tvingande vare sig i inre eller yttre bemärkelse. Om någon skulle anse den blotta omständigheten, att han är medlem af statskyrkan utan att hylla dess lära, såsom innebärande ett sådant tvång, så kan, synes det utskottet, en sådan uppfattning icke betecknas annorledes än såsom en missuppfattning. Att för öfrigt talet om samvetstväng i förevarande afseende är obefogadt, derpå häntyder enligt utskottets åsigt äfven den omständigheten, att många samvetsömma personer, som i viktiga punkter afvika från

kyrkans lära och ordning och hvilka äro berättigade att vinna utträde ur statskyrkan, ändock kvarstanna inom henne.

Men om nu utskottet icke kan erkänna tillvaron af något samvets-
tvång, så bör ju å andra sidan erkännas, att den, som vill, men ej får, ut-
träda ur statskyrkan, härigenom är underkastad ett visst band på sin per-
sonliga frihet, att hans ställning kan förefalla honom skef, och fråga blir,
om ej med hänsyn till sådana förhållanden och jemväl för statskyrkans eget
bästa det vore riktigast, att kyrkan lemnade sina medlemmar den frihet,
motionären begärt, och sålunda gjorde medlemskapet af statskyrkan till en
fullkomligt fri sak, beroende af den enskildes vilja. Så vidt utskottet för-
står, skulle dock sådant innebära en så omfattande afvikelse från den prin-
cip, hvarpå sjelfva institutionen af en statskyrka hvilar, att man väl kan
vara berättigad till en tvekan, huruvida det ej skulle innefatta rent af ett
negerande af samma princip. Är statens uppgift såsom statskyrka bestämd
af den grundsatsen, att staten skall sörja för sina medlemmars religiösa om-
vårdnad, så måste väl i denna tanke ligga, att denna omvårdnad skall sträcka
sig till *alla* dess medlemmar, och att staten icke kan eftersätta sin pligt och
rätt härutinnan mot några af sina medlemmar, utan att garanti föreligger att
sådan religionsvård, som kan af staten prövas tillfredsställande, annorledes
står dem till buds och kommer dem till del. Från sistberörda synpunkt för-
klaras, att staten medgifver utträde åt sådana kyrkans medlemmar, som öf-
vergå till främmande *kristet* religionssamfund, äfvensom att enahanda tillåtelse
jemväl lemnas dem, som förmäla sig *ärna* öfvergå till dylikt samfund, äfven
om de ej visa, att de i sådant samfund upptagits. I sistnämnda fall kan ju
medgifvandet sägas hafva blifvit väl långt utsträckt; men staten har påtag-
ligen i den omständigheten, att de förmäla sig omfatta en viss *kristen* tros-
bekännelse, och då några falska uppgifter härutinnan icke behöfva befaras,
funnit tillräcklig trygghet för att de och deras barn icke skola komma att
sakna önskvärd religiös vård. Annorlunda är förhållandet med dem, som
utan vidare blott förmäla sig vilja utträda ur statskyrkan, kanske under ut-
tryckligt förklarande, att deras hela åskådning är fullständigt hednisk. Tillåtas
dessa att utan vidare utgå, då har staten härmed i princip inskränkt och be-
gränsat området för sina pligter såsom statskyrka så långt, att enligt ut-
skottets förmenande det väsentliga af det, som konstituerar en statskyrka,
måste anses vara uppgifvet. Man kan ju hysa olika meningar om värdet af
statskyrkoinstitutionen. Härpå skall utskottet icke inlåta sig. Men *det* fin-
ner sig utskottet böra uttala, att, då nu statskyrkan består, man icke bör
begära af henne sådana medgifvanden, som principiellt strida mot de grun-
der, på hvilka hon hvilar.»

Med stöd af det anförda hemställer utskottet alltså,

att herr Höjers ifrågavarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 7 april 1899.

På lagutskottets vägnar:

K. S. HUSBERG.

Reservation

af herrar *Ohlsson, F. Andersson, Nilsson, J. Anderson, P. G. Petersson* och *E. Svensson*, hvilka ansett, att motionen bort af utskottet tillstyrkas.

Herr *Redelius* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.
